

ODLAZAK DRUGARICE JOVANKE

PIŠE: SLOBODANKA AST

Priča o Jovanki Broz je okrutna priča o odsustvu dostojanstva: u Partiji i partijama, u Državi i državama, u postjugoslovenskim društvima.

Ovako je istoričarka Latinka Perović za Slobodnu Evropu lucidno i sažeto najtačnije prokomentarisala vest da je umrla supruga bivšeg predsednika Republike.

To odsustvo dostojanstva, svake mere pa i čovečnosti prate javnu scenu povodom bolesti, smrti i sahrane bivše „prve dame“ Jugoslavije. Sa retkim izuzecima gotovo svaka reč koja je napisana o Jovanki Broz je medijska, lekarska, pa i politička pornografija i manipulacija. Željni svojih petnaestak minuta vorholovske slave na sceni defiluju aktuelni političari i njihovi visoki činovnici, lekari koji su prešli sva pravila svoje profesije, strasni eksperti za tajne službe, paranoici, kuvari, čuvari, advokati, jedan brbljivi i lažljivi unuk, šnajderi, šefovi kabineta, konobari, generali, a pre svega srebroljupci koji gledaju kako da lako i brzo zarade na jednoj ličnoj tragediji.

U ovoj trci da se ostvari neki čar, u ovom slučaju politički poeni, prednjači partija koja je do juče ignorisala činjenicu da je Titova udovica, građanka Jovanka Broz tri decenije bila lišena elementarnih ljudskih prava, bez ikakve zvanične optužbe, sudskog procesa i presude, da je godinama živela u morbidnoj izolaciji, u bedi, bez grejanja, bez ličnih dokumenata, zdravstvene zaštite, pa i penzije.

Priča o Jovanki Broz je i priča o jednom duboko razorenom i dehumanizovanom društvu. O nama.

Tabloidi, ali i neki elektronski mediji naravno ne posustaju: dok je Jovanka Broz bila priključena na aparate za veštačko disanje u nastavcima izlaze feljtoni iz novih i starih knjiga o „Ličkoj Pepeljuzi“, o „ženi koja je previše znala“, o našoj Eviti, „o poslednjem simbolu Jugoslavije“, o „Titovoj suvladarici“, o „najznačajnijoj ženi iz Titove senke“ o „kraljici iz komunističke bajke kojoj je svet pod nogama“, o „ruskoj špijunki“, o simbolu specifične ikonografije

Titove Jugoslavije bratstva i jedinstvena, ali i glamura koju je voleo Zapad, a Istok nam toliko zavideo... Tu su naravno i priče o Jovankinim memoarima koje je ona navodno, poverila na čuvanje Indiri Gandhi ili Sirimavo Bandanaraike, ali i najpoverljivijim dokumentima iz Titovog sefa...

NJENA ISTINA

Trenutno u daleko najvećem tiražu se prodaje priča Žarka Jokanovića o Jovanki Broz „*Moj život, moja istina*“: najpre je Blic mesec dana, od juna do jula objavljivao feljton o Jovanki Broz pod indikativnim naslovom „Živim iz inata da bih ispravila nepravdu“, a onda je Jokanović pohitao u bolnicu i kako tvrdi, nastavio razgovore sa Jovankom Broz i u Urgentnom centru Srbije, pa je u saradnji s Blicom ekspresno objavio ispovest Jovanke Broz „*Moj život, moja istina*“ (tiraž: 40.000!)

Šta sadrži ova ispovest Jovanke Broz „od rođenja do bolničkih dana“?

„Bog mi je dao divan život pored Tita. Ali koliko godina mi je bilo lepo - još više godina sam bila proganjana, mučena i zlostavljana.

O meni su širili strašne laži. Neki bi i danas hteli da se istina nikad ne dozna. A ja to neću da dopustim. I danas velike sile i njihovi agenti ne daju da se objavi istina, jer im to ne ide u prilog, i zato mene i dan-danas maltretiraju, jer znam istinu o raspadu Jugoslavije..”

Ovo je suština Jovankine poruke.

Mnogo je fotografija Jovanke sa Titom, sa gotovo svim svetskim državicima tog vremena, kraljevima, pionirima, carevima, glumcima... Šta novo saznajemo iz ove knjižice-slikovnice?

Saznajemo da potiče iz vrlo bogate porodice, da njena porodica, Budisavljevići, vuče korene direktno od Nemanjića, da joj je Nikola Tesla rođak po majci, ali i da su nesvrstani njena ideja, da su 300.000 Albanaca na Kosovo doseljavali Krcun i Ranković, da je Dolanc bio u Hitler-jugendu, ona je na vreme upozorila Tita... Hvali se Jovanka često: tvrdi da su naši generali bili slabi strelci, da su i ona, i Tito bili bolji strelci i da ih je jednom prilikom sve posramila, da je car Haile Selasije rekao da njen protokol bolje funkcioniše od onog na engleskom dvoru, pa je tražio da mu ona pronađe i osposobi ekipu za njegov dvor, da joj je Gadafi nudio pomoć kad je i do njega stigao glas da ima problema sa grejanjem, poručio je da njoj ništa ne sme da fali, da može da mu se obrati

LEKARSKA BRUKA

Dan kada je Jovanka Broz (89), 23. avgust 2013. godine, primljena u „polusvesnom stanju” u Urgentni centar Srbije nakon, navodno na nogama preležanog infarkta, ućiće u istoriju lekarskog, ali i medijskog beščašća.

Na ekspresno održanoj konferenciji za novinare direktor Urgentnog centra dr Zlatibor Lončar i direktor Kliničkog centra dr Miljko Ristić su otvoreno prekršili ne samo pravila svoje profesije, nego i elementarne pristojnosti i ljudskosti saopštivši da je Titova udovica primljena „u polusvesnom stanju sa dekubitnim ranama, zapuštena u svakom pogledu, izglednala...” Deo javnosti bio je zgrožen, a deo je bogami uživao u morbidnoj priči, mukama i stradanju nekada moćne Jovanke, vole ljudi „kad bogati plaču”...

Reagovao je srećom brzo Rodoljub Šabić, povernik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti; da nije tako bilo verovatno bi smo iz Urgentnog centra prartili direktan prenos serije o poslednjim danima Titove udovice. Na ovaj javni ukor nadležni u Kliničkom centru Srbije i

Urgentnom centru reagovali su krajnje licemerno: izdaju zvanično javno saopštenje da su „...izjave o zdravstvenom stanju i lečenju gospodje Broz dali uz njenu saglasnost...Neformalne izjave iz neimenovanih izvora, koje su proteklih dana obilatno prenosili mnogobrojni mediji, nisu u našoj nadležnosti...”

Ova izjava zvaničnika je uvreda zdrave pameti: kako je Jovanka Broz, u bolnicu dovedena u polusvesnom stanju, jedva živa, dala saglasnost? I to da daju uvredljive detalje o njenom stanju? Kako mogu dr Ristić i dr Lončar da krive „neformalne izjave iz neimenovanih izvora” koje smo na televiziji čuli od njih lično?

Čim je Jovanka Broz prebrodila krizu i malo se oporavila direktor Urgentnog centra je okrenuo ploču: upravo on je „uvek uz nju”, a onda su krenuli bogougodni izveštaji da jedan gastarbajter iz Nemačke nudi Jovanki krov nad glavom, a država na izbor četiri kuće... Direktor bolnice poručuje da je soba Jovanke Broz zasuta cvećem, najboljim željama, pismima i telegramima i na kraju poruka: umrla je „kao prava dama...”

kao bratu svome, ali je ona iz ponosa to odbila... I možda najvažnije:

„Ja sam naslutila da će se desiti raspad Jugoslavije. Čak sam i pismeno upozorila Centralni komitet. Ali to pismo nikada nije ugledalo svetlo dana... Ja sam upozorila: ako budu Dolanc i Ljubičić ovakvu politiku vodili, kao što su je do tada vodili, da će naša zemlja doći na ivicu ponora... I došlo je do toga. Došao je Miloševićev rat.

I ja napišem pismo za CK. I nosila sam ga lično na sednicu CK jer sam se bojala da ću ako ga stavim u sanduče nestati. A novinari su me sačekali ispred. Oni su mi rekli: 'Ne možeš ti na Kongres. Ja sam rekla: neću na Kongres, nego samo da dam pismo'.

I onda me okruži 15 policajaca da ja ne bih nekome nešto rekla.

Bio je to veliki skandal”.

Ovo je Jovankina verzija tog događaja, a neki hroničari su zabeležili da je priča imala sasvim drugi tok: Jovanka Broz je, navodno želela da bude izabrana za člana CK SKJ za vreme X Kongresa SKJ. I sam Tito je navodno bio protiv toga, pa je Jovanka, zapazili su mnogi, bila vrlo neraspoložena.

Jovanka Broz u ovoj ispovesti u više navrata naglašava svoje etničko poreklo, što je izgleda trebalo da objasni njena stradanja. Navodno je za vreme Maspoka u Hrvatskoj, „atakovala na njih, bez pardona”:

„A umela sam ja njih i dobro da opaučim oko tog njihovog hrvatskog proleća. Ja sam njima otvoreno na jednom skupu, pred svima koliko ih je bilo iz hrvatskog rukovodstva rekla: 'A šta je ovo? Ovo vaše hrvatsko proleće? U šta je to uvod, pitam ja vas?' Dugo sam ja govorila.

I nema šta im nisam rekla! A posle toga - tajac. Čute. Svi do jednog. Niko ništa nije rekao.

A onda je ustao Tito i rekao: 'Ja se u potpunosti slažem s Jovankinom ocenom. Potpuno je u pravu.' „

Jovanka kaže u ovoj ispovesti i da je zbog toga što se dešavalo u Hrvatskoj i u Srbiji nešto moralo da se desi:

„Bez obzira na to da li su nešto bili krivi ili nisu, morali su da stradaju i ovi u Srbiji... Nikezić i njegova družina - a nisu baš krivi ništa bili. Bili su krivi zato što su došli na čelo partije u Srbiji. I što si bili novi ljudi sa novim idejama... ma, stvar je bila

SAHRANA

„Istorijske nepravde prema Jovanki Broz treba da budu ispravljene: biće udovoljeno njenoj želji da bude sahranjena pored Tita,” presudio je premijer Srbije Ivica Dačić, požurivši da i on iskoristi onih 15 minuta slave, ali i da dobije političke poene.

U javnosti je krenulo još za života Jovanke Broz krajnje neukusno nagađanje oko mesta sahranjivanja i formiranja svojevršnih odbora za sahranu.

Uzaludna su bila upozorenja muzeologa, kustosa i istoričara da je Kuća cveća istorijsko-mauzolejski spomenik, deo Muzeja istorije Jugoslavije, i da se ne sme pretvarati u porodičnu grobnicu. „Moram reći da je to za mene blasfemično” (Latinka Perović), a istoričarka Branka Prpa kaže da ovakav rasplet treba gledati u kontekstu kompletne društvene estradizacije, celokupna istorija se pretvorila u petparačku priču...

Političari koji su bili akteri vlasti kad je Šešelj dolazio na Titov grob sa glogovim kolcem, pokušavajući na sve načine da ga izmesti u Kumrovec, kada se sa groba povlači garda, sada eto, „ispravljaju istorijske nepravde”!

Slučaj Jovanke Broz, primer je odnosa prema istoriji: „Kompromitovana prošlost je i naša kompromitovana sadašnjost, i budućnost”, ukazuje Branka Prpa.

Kao da licemerju u ovom društvu nema kraja. Mnogi su u poslednjim danima Jovanke Broz pokušali da speru svoju nečistu savest.

Na Kuću cveća neće pasti zaborav, snegovi i šaš: nju su poodavno, bez odluka političkih vrhova, počeli da zapljusku talasi jugonostalgije, ljudi se sećaju Jugoslavije, zemlje koja je imala značajan ugled u svetu, koja je uprkos mnogih deformiteta, dostigla stepen blagostanja koji će teško dostići u skorijoj, pa i eventualnoj, evropskoj budućnosti, sve državiće sa ovih prostora

u tome što je morala da se napravi ravnoteža sa Hrvatskom...”

Naravno, u ovoj ispovesti koju je Jovanka Broz, kako Jakanović tvrdi, njemu pričala, a diktafon beležio osam dugih godina, su i stare priče o 33 godine bez ostavinske rasprave, o nerešenom stambenom pitanju, prokišnjanju, provalama u kuću...

BELA KNJIGA

Jugoslavija puca po svim šavovima, „događa se narod” od Ljubljane do Novog Sada i Titograda, Milošević grmi od Kosova Polja, do Osme sednice, Tuđman po Kanadi i SAD raspiruje stare resantimane, počinje rat za političku prevlast.

Istraživači koji su se bavili ovom poglavljem naše novije istorije tvrde da je 1987. godine sastavljena svojevršna „bela knjiga” o Jovanki Broz, u kojoj se na zahtev Službe za zaštitu ustavnog poretka Predsedništva SFRJ na 212 strana detaljno analizira „neprihvatljivo i destruktivno ponašanje drugarice Broz”. Knjiga je imala oznaku državne tajne.

Ovom „magnum opusu” tadašnjeg Predsedništva SFRJ i, naravno, nadležnih službi bilo je posvećeno, kako piše u Uvodnim napomenama, „sedam zajedničkih sednica ili sastanaka Predsedništva SFRJ, 9 sednica Predsedništva CK SKJ, 10 sednica Saveta za zaštitu ustavnog poretka, nekoliko sednica Saveznog izvršnog veća i drugih organa u Federaciji, na desetine časova razgovora i drugarskih ubeđivanja najviših rukovodilaca...”

I kao što je poznato, usledile su godine svojevršne izolacije Jovanke Broz i svojevršnog šikaniranja raznih „službi”, opšteg ostrakizma nadležnih političara, svih institucija, kratko rečeno, krajnjeg bezakona, voluntarizma, nečovečnosti.

ZNACI SA GALEBA

Neki hroničari beleže da je postalo vrlo uočljivo da Jovanka Broz želi da ima važniju ulogu od „obične supruge,” čija je funkcija jasno definisana protokolom, na velikoj turneji „Galebom” (1961) po zemljama zapadne Afrike i Magreba. Jovanka nije imala status člana državne delegacije, ali se izgleda tako ponašala: prema mnogim verodostojnim svedočenjima Veljko Mićunović i Lazar Koliševski su se otvoreno sukobili sa Titom oko Jovankine uloge prilikom ove velike političke turneje.

Sličnu ulogu Jovanka Broz je preuzela i za vreme Prve konferencije nesvrstanih 1961, pa i kasnije, prilikom mnogih Titovih međunarodnih susreta, osobito 1974, prilikom posete Bangladešu, Indiji i Siriji.

Čini se da je možda suštinu svih javnih slika iz života Jovanke Broz, ali i onoga što se događalo iza političkih kulisa na najvišem nivou najlucidnije uočio i zabaležio u svojim dnevničkim zapisima Koča Popović koji pod datumom 28. novembar 1968. zapisuje:

„ Sama J. onako divlje i grabljivo, razumljivo, svim se snagama probijala napred. To više nije pitanje nadmenog, ili nešto isforsiranog protokola. Supruga se svuda pojavljuje kao 'najviša druga ličnost', pa i tamo gde joj uopšte nije mesto: na kongresima (partijskim!), zborovima, međudržavnim razgovorima itd. To više nije samo 'prva dama' za koju je predviđen poseban program kao u drugim civilizovanim zemljama. Ona se probijala, prvo u isti red sa najvišim rukovodiocima države i Partije, posle korak ispred njih, posle, sve češće uporedo sa suprugom, kad god je mogla, uglavnom na kraju, javno izdvojena svuda i u svakoj prilici zajedno sa njim. Itd." (*Koča Popović - Duboka ljudska tajna*, Dušan Čkrebić, Službeni glasnik 2012.)

Budimir Lončar, poslednji šef jugoslovenske diplomatije ocenjuje ulogu Jovanke Broz diplomatski odmereno. On kaže da je čuo da je Titova supruga bila „pomalo opsesivna, preokupirana razmišljanjima ko su Titovi potencijalni neprijatelji i da je zbog toga izgubila svoju poziciju supruge. Došlo je dotle da je ona rekla 'ili ja ili oni'". Lončar smatra da je Jovanka ipak imala dobar predosećaj, jer je reč bila o Nikoli Ljubičiću i Stanetu Dolancu, o dvojici ljudi koji su pokušali da u Titovim poznim godinama njime manipulišu.

„Prema tome, Jovanka je imala dobar instinkt, ali nije imala dobar i opravdan postupak“, ocenjuje Lončar.

Hrvatski istoričar Tvrtko Jakovina smatra da se politički uticaj nekadašnje prve dame uveliko precenjuje. Cinici bi možda rekli da je u Jovankinim postupcima šezdesetih i sedamdesetih godina bilo više ludosti nego sistema.

Konačno, svi ti sastanci samog političkog vrha i posebnih komisija, zvanično ih je pobrojano ravno 59, nisu rezultirali nikakvom konkretnom optužbom o svojevrsnoj zaveri da se preuzme vlast, maltene vojnom puču da ta navodna Jovankina „lička veza“ i ona preuzmu vlast.

Zasedale su komisije i partijski i republički vrhovi, sastavljena „bela knjiga“ i na kraju ništa. U čemu je bio Jovankin „istočni greh“ nikad ništa javno nije rečeno.

Jovanka Broz je vrlo zadovoljna knjigom *Maj život - moja istina*, javno se hvali autor. Jokanović tvrdi da je osam godina pričao sa Jovankom Broz i sve pažljivo beležio. Mnogi su do sada nudili Jovanki da govori, da se požali, da izabere stranu u jugoslovenskim ratovima. Ona je to odbijala. Kad je progovorila u ovoj Jokanovićevoj knjižici, rekli bi se, bolje i da nije. Ovo ogledalo-ogledalce ne daje zapravo lepu sliku o glavnoj junakinji, „ličkoj kraljici iz bajke“: ona ne skriva svoju volju za moć i neskomno ističe svoju „istorijsku ulogu“. Knjiga je i mučna slikovnica o zbivanjima na „dvoru“ na kome je živela, njegovoj kamari i surovom progonstvu. U završnom poglavlju autor ove Jovankine ispovesti kaže da je to priča o svima nama. I jeste. Knjižica je zapravo strašno svedočanstvo o gotovo svim institucijama, ali i medijima i javnosti te nekad velike i ugledne zemlje. Knjiga je i potvrda o vrlo skromnim spisateljskim sposobnostima autora.

Ostaje na istoričarima da na bazi dokumenta i verodostojnih izjava savremenika rasvetle ovu „dvorsku priču“. Nadati se da će istorijska nauka rekonstruisati šta je bila suštinska motivacija sukoba Titovog vojnog i političkog vrha sa njegovom udovicom.

Valjda će istorijska nauka jednog dana objektivno rekonstruisati ovaj period, pa i mesto i ulogu Jovanke Broz. To vreme je već počelo: kroz biografije Josipa Broza Tita, ali i plimu jugonostalgije i „titostalgije“ (Mitja Velikonja), ljudi iz svih bivših jugoslovenskih republika masovno dolaze u Kuću cveća.

Nadati se da nije u pravu književnik Miljenko Jergović koji predskazuje: „A sada će se po septičkim jama internetskih foruma, i među komentarijima anonimnog ološa po srpskim i hrvatskim web portalima, orgijati nad njezinim mrtvim tijelom“.

Jovanka Broz, nekadašnja prva drugarica Jugoslavije, 17-godišnja skojevka, borac Prvog ženskog partizanskog odreda, partizanka koja je u 22. godini imala dva ordena za hrabrost, nosilac Partizanske spomenice 1941, borac Šeste ličke divizije koja je 20. oktobra 1944, oslobađala Beograd, umrla je na taj dan ove, 2013. godine.

Bio je divan sunčan dan. Uveliko simbolično, kako je to rekao njen sestrić Goran Aleksić.